

L'última armella dels menestrals canareus

El futur és magre. D'ara en avant, qui dissectionarà el lèxic d'estos oficis, perduts per sempre més? Qui vetlarà per documentar i mantenir estos processos artesanals?

Estava més content que un gínjol. Frisquet estrenava un clavari nou i començava a escriure'l, a poc a poc i bona lletra, l'avantsala del Sexenni democràtic. Era un llibre de bon gramatge, amb cobertes de cartó i tanques de ferro, comprat segurament al viatjant de la tarra-gonina casa Sugranyes. L'incipit ja és proverbial: *Yo, Juan Francisco Segarra, nací a las ocho de la mañana menos medio cuarto del día 23 Mayo de 1834.*

Era fill, nebot, fillol, net i re-net de ferrers en una família que, d'ençà de les acaballes del segle XVIII, havia treballat al mateix lloc, el carrer de les Escocles. Avui dia, una fatxada de lloseta esmorteïda al carrer, rebatejat com de Felip Pedrell, revist una ancestral i deliciosa portalada de carreus encoixinats que antany veigüé trafegar els germans Gostí i Paulino, Frisquet i encara sos fills, Batiste i Gostinet.

La casa era potent. Cap a 1883, manaria a l'Alcanar eixorivit de la Restauració el manescal Abdó Segarra Forcadell. Frisquet tampoc no va badar-hi: en tornar del servei, va casar-se amb una filla del «tio Abella», el moliner més cèlebre de la vila. Ho sabem perquè va tindre la bona pensada d'anotar-ho tot al llibre.

El matrimoni va engendrar tres plançons: Joaquima, el 1856; Batiste, l'any següent; i Josep-Agustí, el 1860. Un de tots se'ls hi va morir, i en vespres de Sant Isidre del 1861, van contractar una missa resada de *cuando se me murió el niño* a mossén Manolo —l'esdentegat exclaustrat de Benifassà que feia de beneficiat a la par-ròquia.

Frisquet estrenava el clavari el 25 d'agost de 1867. No ho feu debades: quedava assentat que en aquella data al·logà el jove manyà Agustí Pasqual perquè l'ajudés *con el precio de dos duros y medio mensuales por su trabajo*. D'aquell tom voluminós, hom pot fer-hi un exercici de càlcul i veure com rutllava la vida a una vila de províncies a les darrerries del Vuit-cents.

Metòdicament, Frisquet hi anotava les despeses més quotidianes, combinant-les sàviament amb els ingressos que generava la ferreria. Amb les dues pessetes que li va donar a compte Francesc Cid, les set de Tistet «Tomba-rotllos» i els dotze duros que va pagar-li «lo tio Blai», va comprar-se un cal-

sonsillo blau, un pantalón de lana, una camisa fina y forros y demás, va anar a Vinaroz a ver los toros en San Jayme, i va fer una ofrena a la Mare de Déu del Remei, tot per valor de 134 rals. Pretesament o inconscient, va aconseguir estalviar-se la meitat del jornal.

Frisquet no era de jugar-se els cacaús. D'allò més prudent, la seua comptabilitat és clara: mai gastava allò que guanyava. Feia raconet i salvava quatre quartos baix de la rajola.

Però també era un home certament ambiciós. El primer de gener de 1868, havent nevat i tot, s'allargà a l'oficina de correu del poble per enviar a Vicent Segarra, un canareu que vivia a Madrid, deu duros perquè li comprés un *décimo* que, al remat, fou premiat.

Com podeu imaginar, és un manuscrit breu, curt, però una joia preciosa. Les dues darreres pàgines, soltes del plec original, corresponen a un compte carregat al terratinent Antoni Castell, qui al capdavant substituïria com a batle constitucional a Abdó Segarra.

Encara allí, en un document que ens pot parèixer nimis, la informació que aporta és espectacular. S'hi advertixen dues plomes: tintes diferents, diglössies, la cal·ligrafia fins i tot ens ho indica. I llavors, hi caiem: qui relleva ara el cal·lam és Batiste, el fill grande Frisquet. És l'any 1881, i no sabem si és que el vell ha mort, s'ha entumit i no pot treballar, o s'ha apartat. O si algú li va dir allò d'«on aniràs, bou vell que no llaures».

Siga com fos, estos llistats encara són a quatre mans, com una darrera faena conjunta. Frisquet, que ha assistit a escola d'aquella manera, empra un castellà macarrònic que combina, avergonyidament, amb un català escardalenc i lluent.

Son fill, que ha gaudit d'un ensenyament sistematitzat —d'ençà de la Llei Moyano, de la seua mateixa quinta—, fa un ús apamat i responsable del castellà, deixant de banda el català de son pare, inclús per a referir-se a les aïnes més populars. S'hi anoten arreus dissortadament oblidats. Aixoles, aixades d'arrabassar i de cavar, relles, destrals d'asclar i de tallar, cubets, tinelles, falses, capçals i cabotes, surracs, reblons i quadros, golfos, perns, perbocs, fèrrens i polleganes. A més, és clar, dels verbs que acompanyen l'acció: arrosçar, allisar, calçar, cercolar, clavar, encavalcar —o encabotar—, esmolar, llussiar, polir, portillar, o referarr.

Fa anys que a Alcanar no hi ha cap família menestral que passe un clavari de pares a fills. Els professionals del sector han envellit i només frisen per una merescuda pensió, mentre van passant paulatinament el forrellat als comerços sense relleu. Tampoc no tenen jòvens que, com va fer Pasqual el 1867, es «posen en amo» per deprendre l'ofici i seguir-lo profitosament. Les plataformes digitals i la pandèmia acabaran ofegant botiguers, ferrers, fusters, paletes o sabaters.

I enmig d'este panorama desolador, costa entendre i dol veure com els governs més propers no enfilen polítiques públiques per a protegir-los i incentivar-los. Els socialistes en traïen pit: «Els nostres valors no estan en venda. Els nostres productes i serveis, sí». Perquè sense la seua activitat, tots quedem òrfens. D'aquí a cinc anys, aixumara el vaticini fallés, esta plèiade de menestrals de raïls seculars desapareixerà, i ningú sabrà polir una lleixa, ni temperar un ganivet, ni alçar un barandat.

El futur és magre. D'ara en avant, qui dissectionarà el lèxic d'estos oficis, perduts per sempre més? Qui vetlarà per documentar i mantenir estos processos artesanals? Per ventura hi haurà algú que se'n recorde, d'anotar les despeses més bàsiques, aquelles que restem en importància per quotidianitat, sense descomptar-se en no quedar registres als llibres?

Una de les darrerres faenes que deia haver fet Joan-Francisc Segarra era bescanviar «una armella nova per la vella» al pany de ca Agustí Queralt. La viuda, anys més tard, encara hi lligava el pollinet que tenien. Serà esta la darrera —i més simbòlica— acció manual dels ferrers canareus?

JORDI SANCHO PARRA
Historiador